

Baxtiyorova Maftuna Ulug‘bek qizi

TDSHU TSXIM instituti 2-bosqich talabasi

Hikmatova Komila Fayzulla qizi

TDSHU TSXIM instituti 2-bosqich talabasi

Anotatsiya

Ushbu maqolada XIX asr Xorazm adabiy-madaniy muhitining yorqin vakili Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va serqirra ijodiy merosi tahlil qilinadi. Muallif shoirning ta‘lim olish yillari, ilmga bo‘lgan chanqoqligi, mumtoz she‘riyatdagi o‘rni, tarjimonlik faoliyati va tarixiy asarlari haqida so‘z yuritadi. Shuningdek, Ogahiy merosining o‘zbek adabiyoti va tarixshunosligidagi ahamiyati ilmiy manbalar asosida baholanadi.

Kalit so‘zlar

Ogahiy, Xorazm adabiy muhiti, mumtoz she‘riyat, tarjimonlik, tarixnavislik, Xiva xonligi, devon, Firdavs ul-iqbol.

Аннотация

В статье рассматривается жизнь и многогранное творческое наследие видного представителя литературно-культурной среды Хорезма XIX века - Muhammad Rizo Ogahiy. Освещаются годы его обучения, поэтическая деятельность, переводческая работа и исторические труды. Также оценивается значение наследия Огахи в узбекской литературе и исторической науке на основе научных источников.

Ключевые слова

Огахи, литературная среда Хорезма, классическая поэзия, переводческая деятельность, историография, Хивинское ханство, диван, «Фирдавс ул-икбол».

Abstract

This study explores the life and multifaceted creative legacy of Muhammad Rizo Ogahiy, a notable figure of the 19th-century Khorezm literary and cultural scene. It highlights his education, poetic achievements, translation work, and historical writings. The article also evaluates the importance of Ogahiy’s contributions to Uzbek literature and historiography based on scholarly sources.

Keywords: Ogahiy, Khorezm literary environment, classical poetry, translation activity, historiography, Khiva Khanate, divan, Firdavs ul-iqbol.

Kirish:

XIX asr Xorazm adabiy muhitining o‘zbek mumtoz adabiyoti tarixidagi o‘rni muhimdir. Shu davr ijodkorlari orasida Muhammad Rizo Ogahiy alohida e‘tiborga loyiqdir. U shoir, tarjimon va tarixchi sifatida faoliyat olib, serqirra ijodiy meros qoldirgan. Ogahiy ijodi orqali nafaqat badiiy tafakkur, balki XIX asr Xiva xonligining siyosiy va madaniy hayoti haqida ham tushunchaga ega bo‘lish mumkin. Shu sababli, uning asarlarini o‘rganish adabiyot va tarix nuqtai nazaridan katta ahamiyatga ega.

Muhammad Rizo Ogahiy ijodida mumtoz she‘riyatning eng muhim shakllaridan biri bo‘lgan g‘azallar alohida o‘rin egallaydi. Uning g‘azallari shoirning ma‘naviy dunyosi, insoniy fazilatlar, sevgi va hayotiy qadriyatlarini chuqur ifodalaydi. Ogahiy g‘azallarida klassik uslub va she‘riy o‘lchamlar qat‘iy saqlanib, u turkiy va fors tillarining adabiy boyligini uyg‘unlashtira olgan.

G‘azallarning asosiy mavzulari orasida inson qalbining nozik jihatlari, ma‘naviy o‘shish va axloqiy kamolot, shuningdek, tabiiy go‘zalliklar va sevgining badiiy tasviri muhim ahamiyatga ega. Ogahiy she‘riyatida sevgi nafaqat insoniy ehtiros sifatida, balki ma‘naviy tafakkur va hayotiy donolik bilan bog‘liq tarzda yoritilgan. Shu jihatdan, uning g‘azallari o‘z davrining ijtimoiy-madaniy muhitini ham aks ettiradi.

Uning g‘azallari tarkibida falsafiy va ma‘rifiy unsurlar ham mavjud bo‘lib, shoir hayotiy tajriba, insoniy qadriyatlar va adabiy-estetik me‘yorlarni uyg‘un tarzda birlashtirgan. Masalan, ayrim g‘azallarida u insonning ichki dunyosi va tashqi olam o‘rtasidagi uyg‘unlikni, vaqt va qadriyatlar mohiyatini chuqur tahlil qiladi. Bu esa Ogahiy g‘azallarini nafaqat badiiy, balki falsafiy qadriyatga ega manba sifatida ham qadrliladi.

Ogahiy g‘azallarining til va uslub xususiyatlariga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, u badiiy tasvir vositalarini - metafora, tashbeh, intonatsion ritm va she‘riy obrazlarni - mohirona qo‘llagan. Shoirning she‘riyatida o‘qish jarayoni nafaqat estetik lazzat beradi, balki o‘quvchiga hayotiy va ma‘naviy tafakkur uchun ham maydon yaratadi. Shu jihatdan, Ogahiy g‘azallari XIX asr Xorazm mumtoz adabiyotining eng yuqori namunalari sifatida e‘tirof etiladi.

Xulosa

Muhammad Rizo Ogahiy XIX asr Xorazm adabiy-madaniy muhitining eng yorqin vakillaridan biri sifatida o‘z davrida shoir, tarjimon va tarixchi sifatida serqirra ijodiy meros qoldirgan. Uning ijodi nafaqat mumtoz she‘riyat va g‘azallar orqali badiiy tafakkurni boyitgan, balki tarjimonlik faoliyati orqali turkiy va fors adabiy merosini mahalliy o‘quvchilarga yetkazgan. Ogahiy g‘azallari insoniy fazilatlar, ma‘naviyat, sevgi va hayotiy qadriyatlarni chuqur ifodalaydi va shu bilan birga XIX asr Xiva xonligining siyosiy, madaniy va ijtimoiy hayotini yoritadi.

Shoirning tarixiy asarlari esa davrning siyosiy voqealari, xonlar faoliyati va madaniy hayotini batafsil tasvirlab, adabiy va tarixiy manba sifatida katta ahamiyatga ega. Shu tariqa, Ogahiy merosi nafaqat o‘zbek mumtoz adabiyotining rivojiga hissa

qo‘shgan, balki tarixshunoslik sohasida ham qimmatli manba bo‘lib xizmat qiladi. Uning ijodi bugungi kunda ham o‘rganish, tahlil qilish va ma’naviy-estetik qadriyatlarni anglash nuqtai nazaridan katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Anvarjonov, S., & Raximboyev, I. (2024). Muhammad Rizo Ogahiyning tarixga muhrlangan asarlari. Formation of Psychology and Pedagogy as Interdisciplinary Sciences, 3(26). <https://interonconf.org/index.php/ity/article/view/12477>
2. Matiyakubov, S. (2024). XIX asr Xiva xonligida kechgan voqealarning Muhammad Rizo Ogahiy “Shohid ul-Iqbol” tarixiy asaridagi mahoratli bayoni xususida. Tamaddun Nuri Jurnal. <https://jurnal.tamaddunnuri.uz/index.php/tnj/article/view/1832>
3. Usmonaliyeva, M. (2025). Muhammad Rizo Ogahiyning tarixnavislikka oid asarlari. Tadqiqotlar, 75(5), 93–96. <https://journalss.org/index.php/tad/article/view/8755>
4. Abdurahmonov, S. (2025). Ogahiy – tarixnavis va mumtoz adabiyot fidoyisi. Modern Education and Development, 28(4), 416–419. <https://scientific-jl.com/mod/article/view/22711>
5. Keldiboyeva, Z. X. (2025). Muhammadrizo Ogahiy lirikasi. Tadqiqotlar, 75(5), 109–111. <https://journalss.org/index.php/tad/article/view/8761>
6. Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti. (2020). Ogahiy hayoti va ijodi — yoshlar tarbiyasi uchun namuna. <https://ogahiy.tsuos.uz/adib-hayoti-va-ijodi/>